

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
Toimitteita

16

HELSINKI 2012

ISSN 1236-4304 (SARJA; PDF)

Viipurin viisas -
näkökulmia Jaakko Juteiniin

toimittaneet

Liisi Huhtala & Sanna Supponen

Jaakko Juteini – suomalaisen satiirin uranuurtaja

H. K. Riikonen

Usein on väitetty satiirin olevan vain vähän harrastettu laji suomalaisessa kirjallisuudessa. Väite on kuitenkin aiheeton: satiirilla ja väljemmin sanottuna satiirisella ilmaisutavalla on Suomessa pitkät perinteet. Pikemminkin voisi ajatella, että väite osuisi oikeampaan hienostuneemman ironian kohdalla, ainakin jos tukeutuu lehtien yleisöosastokirjoituksiin, jossa ironiaa tuskin voi käyttää ilman, että joku sen ymmärtää väärin. Kun satiiri käsittelee usein ajankohtaisia ilmiöitä, monet satiirit on yksinkertaisesti aikasidonnisina unohdettu, mutta toisaalta on monia edelleen lukemisenarvoisia kotimaisia satiireja. Suomalaisen satiirin varhaisempaan historiaan kuuluu olennaisena kirjailijana Jaakko Juteini. Hänellä on sekä runo- että proosamuotoisia satiirisia tekstejä, sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Juteinin tuotantoa monipuolisesti tarkastelleet Kuuno A. TalviOja ja Jouko Teperi eivät oikeastaan ole käyttäneet satiiri-termiä Juteinin yhteydessä. Siitä johtuen Juteinin asema nimenomaan suomalaisen satiirin uranuurtajana ei ole tullut kyllin selvästi ilmi.

Pilkkakirjoituksia Viipurissa

Viipurissa toimineena Juteinilla oli kuitenkin joukko edeltäjiä satiirisen ilmaisutavan osalta alkaen jo Viipurissa käytetyistä haukkumasanoista. Niitä tutkineilla Lena Huldénilla ja Marika Tandefeltilla on ollut herkullinen aineisto käytettävissään: ruotsinkielisten ilmaisujen ohella esimerkiksi seka-kielinen sana ”*märrevittunpoika*” ja suomen sanat ”*sikavittu*” ja ”*perkeleen jäsen*”. Viipurissa jatkui myös niin sanottu paskillien traditio. Vaikka termi ”paskilli” tuo sattuvasti mieleen suomen sanan - eräänlaisesta kirjallisesta paskanheitosta oli kysymys - sana on etymologialtaan aivan toista perua. Lähtökohta on Italiassa, Roomasta 1500-luvun alussa löydetyistä pasquino-ryhmästä, joka oli kopio kreikkalaisesta Menelaosta ja Patroklostä esittävästä patsaasta. Siihen ja muihinkin patsaisiin ryhdyttiin kiinnittämään (poliittisia) häväistyskirjoituksia. 1500-luvulla kirjoitettiin muutenkin häväistyskirjoituksia, joita ryhdyttiin nimittämään paskilleiksi. Sittenmin Viipurissa pilkkakirjoitukset olivat varsin laajalle levinnyt kirjallisen ilmaisun laji. Niiden kohteeksi joutuneet turvautuivat toisinaan myös viranomaisten apuun, mutta useinkaan ei ollut mahdollista tuomita itse kirjoittajia, sillä nämä olivat tavallisesti anonyymeja.

Paskillien anonyymiyteen oli yksi merkittävä poikkeus, saksalaissyntyinen Paul Moij 1600-luvun jälkipuoliskolla. Hänen satiirinsa kohteena olivat erityisesti Viipurin raatimiehet. Moij oli valinnut satiirille ominaisen keinon: hänen paskillinsa käsittelee kaupunkia ja sen henkilöitä kaupungissa vierailevan ulkomaalaisen silmin. Kirjoitus johti oikeusjuttuun. Pilkkavaa ja oikeudenkäynteihin johtaneita kirjoituksia tavataan 1600- ja 1700-luvuilta muistakin Suomen kaupungeista.

Juteinin taustaa

Jaakko Juteini nousi merkittävimmäksi satiirikoksi 1700-luvulla syntyneistä suomalaisista kirjailijoista. Juteini oli opiskellut Turussa, jossa Henrik Gabriel Porthan oli runousopin luennoillaan käsitellyt myös iva- ja satiirikirjallisuutta. Häntä runoilijana opastanut Frans Mikael Franzén oli itsekin viljellyt satiirista ilmaisutapaa. Turussa Juteini oli omaksunut valistusaat-

teita ja toimi niiden hengessä. Aleksanteri I:n Juteini näki valistuksen toteuttajana kutsuen tätä eräässä runossaan sanoilla ”Valistuksen vaikuttaja, / rakendaja rauhan, riemun” (I: 135). Valistukselliset ihanteet ja tarkoitukset tulevat esille Juteinin kohdalla siinäkin, että hän puhui eräässä runossaan ukkosenjohdattimesta, joka oli amerikkalaisen valistuksen edustajan Benjamin Franklinin keksintö. Kun tunnettu ruotsalainen oppihistorioitsija Tore Frängsmyr on suorastaan kyseenalaistanut valistuksen Ruotsissa - hän näkee vain aivan muutamat henkilöt sen edustajina - hän ei ole ottanut huomioon valistuksen esiintymistä valtakunnan reuna-alueilla ja myös ajallisesti myöhään, mistä Porthan oppilaineen ja esimerkiksi Jaakko Juteini ovat osoituksena.

Valistuksellista toimintaansa toteuttaessaan Juteini joutui arvostelemaan olevia oloja ja tätä kautta hänestä tuli myös satiirikko. Tässäkin hän jatkoi valistusfilosofien perinnettä, sillä nämä olivat luoneet joukon sittemmin klassisiksi muodostuneita satiirisia tekstejä. Omissa rajallisissa puitteissaan Juteini oli näiden perinteen jatkaja.

Vaikka Juteinin teosten ja kirjoitusten otsikoissa ei esiinny sanaa satiiri, niissä on kuitenkin useita sellaisia sanoja, jotka viittaavat satiiriseen ja komedialliseen otteeseen: ”pila”, ”huwitus-sanoma”, ”hupaus”, ”hupailema” jne. Huomattava osa näistä teoksista on humoristisia ja koomisia, mutta monesti voidaan puhua myös satiirista. Seuraavassa keskitytään luonnollisesti satiirisiin teksteihin. Juteinin satiirisia sävyjä sisältävä kritiikki olevia oloja kohtaan tulee esille etenkin (pienemmät painatteet pois lukien) hänen kolmessa teoksessaan, joista varhaisin oli *Kirjoituksia Jak. Juteinilda. Ensimmäinen osa* (1810) (I: 21-33), toinen *Pila-Kirjoituksia* (1816) (I: 109-119) ja kolmas *Ajan Wiete elli Moninainen Runo-kokous* (1817) (I: 151-166).

Satiiria pappeja ja virkamiehiä kohtaan

Ensimmäisessä kokoelmassa yhteiskuntakritiikki on vielä määrällisesti vähäistä, mutta kuitenkin ilmeistä. Esille tulee varsinkin virkamiesten lahjottavuus, olipa kysymyksessä pappi, poliisi (komisarjus) tai linnoituksen komendantti. Esimerkiksi papista todetaan:

--

woilla pappi woiteleepi
ilon autuuden awaimen,
lukun raswalla lujemman.

Sielun laskeepi sisälle
iänkaikkiseen ilohon,
kosk' on hinda hyppysisissä. (I: 27)

Kun ensimmäisessä kokoelmassa kritiikki jäi vähäiseksi, niin seuraavassa kokoelmassa, *Pila-Kirjoituksissa*, se on johtavassa asemassa. Kritiikki kohdistuu jälleen virkamiehiin. Kohteena ovat erityisesti tuomarit, jotka osoittautuvat sekä lahjottaviksi että virkaansa huonosti hoitaviksi. Juteini jatkaa myös ensimmäisessä kokoelmassa esillä ollutta papiston kritiikkiä. Pappien kohdalla mainitaan siitä, etteivät nämä elä opetustensa mukaisesti, vaan ovat ahneita ja lahjottavia. Kuvaavasti Juteini oli aikaisemmin julkaistussa sananlaskukokoelmassaan ottanut mukaan sananlaskun ”Säkkiinsä päin pappikin saarnaa” (I: 319) (vrt. sanonta ”Pohjaton kuin papin säkki”), mikä osoittanee, että kritiikkiä papistoa kohtaan oli esiintynyt myös kansanparissa.

Ajan Wietteeseen sisältyvässä runossaan ”Kiwi-piirros Häpy-patsaassa Suomen Oppineille” Juteini otti kovin sanoin kantaa kielikysymykseen ja syytti virkamiehiä oman kielen hylkäämisestä. Runon otsikkokin viittaa satiiriin: ”kiwi-piirros häpy-patsaassa” tarkoittaa häpeäpaaluun kirjoitettua tekstiä, inskriptiota. Runon mukaan Suomen kansa on kyllä ravinnut omia oppineita, mutta:

--

miehet muukalaiset, lihawina lewossansa,
oman onnen kalwehessa,
hylkäsivät koto-kielen
walistuksen wahingoksi,
häpiäksi kansa-kunnan,
jok' on tyhmästi jätetty
epä-luulon erä-maahan. (I: 157)

Runossaan ”Kolme aikaa” (1817) Juteini puhuu siitä, miten aluksi esi-isien aikana vallitsi rohkeus ja rehellisyys, kun taas sitä seurasi toinen aika, jolloin kunnia hylättiin; tulossa on kuitenkin kolmas, ”valistuksen vaikuttama” aika, mutta ei kovin pian, sillä toinen aika ei vielä ehdi ”lähemmäksi loppuansa”. Kyseisenä toisena aikana on myös kotoinen kieli unohdettu:

Moni vailla miehen mieltä
ylen katsoi kotokielen
valistuksen vahingoksi. (I: 153)

Juteinin sävy ei kuitenkaan ole pelkästään satiirinen. Hän esittää myös ohjeita tuomareille ja kehottaa kansaa tarkkailemaan virkamiehiä ja panemaan merkille heidän virheensä. Roistot on kuitenkin otettava kiinni, eli kuten Juteini esittää hauskaasti etsintäkuulutuksen muotoon kirjoitetussa runossaan ”Perään kuulutus”. Virheellisiin menettelytapoihin ja laittomuuksiin syyllistyneet pitää ottaa kiinni ja saattaa heidät edesvastuuseen. Kaikista havaitsemistaan puutteista ja vääryyksistä huolimatta Juteini pysyi optimistina. Mutta hän myös uskoi satiirisen ilmaisutavan voimaan:

Pisto-puhe pilkallansa
ombi lyömistä lujembi,
itse tosi toisinansa
korwapuustia kowembi. (I: 137)

Vastahyökkäyksiä ja vastineita

Pappeja ja virkamiehiä ivannut Juteini sai osakseen myös aikamoisen vastahyökkäyksen. Kymissä ja Virolahdella toiminut kappalainen Fr. J. Ahlqvist (1784–1847) kirjoitti runomuotoisen, paskillin perinnettä jatkavan kirjoituksen, jossa hyökättiin Juteinin ajatusten ja motiivien kimppuun. Anonyyminä julkaistun runon omistuslauseessa todettiin, että kyseessä oli vastaus Juteinille ”hänen kelvottomain ja usein juuri hävittömäin Runoinsa päälle”. Ahlqvistin hyökkäys alkoi raflaavasti:

Voi sun juttujas, Juteini
villitsijä veisujasi.
Mitäs konna kirjoittelet
Mitä leuoistas laseksit
aivan ilman ajatusta
Mitäs pappeja paneksit
koiran hampailla kaluilet
valat paksulta valetta.

Ahlqvist pyrki osoittamaan virheellisiksi Juteinin tiedot pappien ahneudesta korostaen, että nämä olivat palkkansa ansainneet. Samalla Ahlqvist korosti sitä, miten vaarallista oli yllyttää talonpoikia. Ahlqvistin mielestä vaarallisia olivat myös Juteinin kirjoittamat juomalaulut, joilla tämä oli yrittänyt ”enentää pahuutta” ja ”johdatella juopumukseen”. Ahlqvist osoit-

taa kieltämättä tiettyä kykyä värikkääseen kielenkäyttöön, kun hän kuvailee talonpoikien juopotteleva elämäntapaa: kun nämä – kuten Jouko Teperi on tiivistänyt Ahlqvistin runon sisältöä – ovat märehtineet nuuskaa, juoneet, mökellelleet, lyöneet korttia, tapelleet, katkoneet toistensa jäseniä ja valutelleet nuuskaräkiä vaatteilleen, on tuloksena se, että he painuvat pöydän alle. Asiaan kuului luonnollisesti se, että Ahlqvist oli kokonaan sivuuttanut kaiken sen, mitä Juteini oli sanonut kirjoituksissaan kohtuudesta ja hyvistä tavoista, joihin oli talonpoikia kehottanut. Juteinihan oli todennut, että kohtuuttomasti juotuna:

--

viina järjen jähdyttääpi,
sorkat saattaapi monelle,
muuttaa miehen mullikaksi.

Ahlqvistin runossa oli paljolti kyse henkilökohtaisesta hyökkäyksestä, jossa loukkaavia sanoja ei säästely. Juteini on runon mukaan konna, hänellä on käärmeen kieli, hänen kirjoituksensa ovat koiran luun kaluamista ja hänen säkeensä, jotka olivat paksua valhetta, oli kirjoitettu syyhyisillä sormilla. Jouko Teperin mielestä Ahlqvistilla oli yksi ainoa positiivinen ehdotus: ajatus suomenkielisen sanomalehden (aviisin) perustamisesta talonpoikien opettamiseksi.

Juteini ei ilmeisestikään ollut odottanut mitään tämän kaltaista vastahyökkäystä. Vaikuttaa siltä, että Ahlqvistin hyökkäyksen takia olisi halunnut lopettaa runoilamisen kokonaan, mutta ikään kuin puhdistautuakseen väärämielisistä syytöksistä hän kuitenkin julkaisi pienen teoksen *Lähtö-Laulu, elli Hyvästi-Jättö Väinämöiselle* (I: 351-365). Siinä Juteini käy varsin kovasanaisesti nimettömän arvostelijansa kimppuun. Juteinin mielestä nimetön arvostelija:

--

rietas aivan rohkeasti,
silmät kierot killillänsä,
pullistaapi poskiansa,
myrkky kuohuupi kidasta.

Juteini maintsee myös siitä, miten arvostelija:

--

pappein puolesta puhuupi,
vainon miekka mielessänsä,
huulillansa koston huuto
ammuu armongin ovelda
kirousta pääni päälle. (I: 357)

Juteini sanoo arvostavansa ”Siionia” ja siunaavansa ”sielun vartijoita”, mutta hän ei voi ummistaa silmiään konnuuksilta.

Asia ei päättynyt tähänkään. Seurasi vielä laajempi Juteiniin kohdistuva satiiri, joka oli edellistä laajempi ja käsitti noin 800 säettä. Se oli sävyltään voitonriemuinen ja antoi ymmärtää, että Juteini oli nyt voitettu. Juteini puolestaan ei jättänyt runoilua, kuten hän oli uhannut *Lähtö-Laulussa*. Toisin hänen kritiikkinsä oli nyt verhotumpaa. On myös arveltu, että Juteini olisi saanut tukea talonpojilta, sillä vielä kauan hänen kuolemansa jälkeen laulettiin häntä ylistävää laulua ”Jaakko Juteini jalo Herra Viisas Viipurin isäntä”.

Juteinin saama kritiikki on kuitenkin aivan ilmeisesti vaikuttanut myös hänen kirjoittamaansa, *Wiburgs Wochenblatt* -lehden liitteessä ilmestyneeseen ”Wainotun Testamenttiin” (1824). Naturalismissaan sekinkin kyllä tavoittaa satiirisen sävyn, etenkin runon jälkiosassa:

Koskan kuolen kurjuudessa,
sielu siirtyy majastansa
Wainon alda wapahana,
wännnettäköön watsallensa
ruumis jäänyt jähtymähän,
että viimein waino-miehet,
suuteliat salaa purten,
taka-puolen paljahana
suotta saisiwat eteensä. (I:418)

”Kiss my arse” -ajatus saa Juteinin runossa pikantin muunnelman, kun kyseessä on kuolleen miehen takapuolen suuteleminen.

Juteini saavutti monien mielestä kyseenalaista mainetta muutenkin kuin satiirikkona. Teoksessaan *Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnen* (1827) (II: 7-37) hän esitti valistuksen hengessä kirkon opista poikkeavia käsityksiä. Teos aiheutti pitkän oikeusprosessin, jonka lopputuloksena Juteini tosin vapautettiin syytöksistä, mutta hänen teoksensa oli kuitenkin poltettu. (Simo Heinisen artikkeli aiheesta sivuilla 72-78)

Juteinia voidaan pitää myös etenkin roomalaisen Martialiksen huippuunsa kehittämän satiirisen epigrammin edustajana, vaikka hän ei epigrammin elegiamittaa käytäkään. Epigrammi saattoi olla myös hautaepigrammi, josta niin ikään oli oma satiirinen muunnelmansa esimerkiksi *Kreikkalaisen antologian* (*Anthologia Graeca*) runoissa. Myös Juteini on kirjoittanut eräänlaisia satiirisia hautaepigrammeja, esimerkiksi runot ”Hauta-piirros

muiden moittijalle”, ”Hauta-piirros laiskalle” ja ”Hauta-kiwi pahalle puolisolle”. Esimerkiksi muiden moittijaa Juteini muisti seuraavalla runolla:

Tässä Halli haukkuvainen,
kaikin puolin purewainen,
wiimein, lauhduttain wihansa,
ombi saaneensa siansa. (I: 186)

Juteinia satiirikkona tarkasteltaessa on pantava merkille myös muutamia proosatekstejä. Pienimuotoinen proosanäytelmä *Pila Pahoista Hengistä* (1817) on sikäli kiinnostava, että siitä on löydettävissä joitain menippolaisen satiirin piirteitä. Lajia tutkineen Mihail Bahtinin esittelemistä karakteristikista piirteistä mukana on esimerkiksi fantastinen aihe ja tapahtumien sijoittaminen kolmelle tasolle: helvettiin, maan päälle ja ilmaan. Menippolaisena satiirina voidaan pitää myös edellä mainittuun *Anteckningar af Tankar uti Varianta ämnen* -teokseen (*Muistiinpanoja vaihtelevista aiheista*, suom. Rauno Ekholm) sisältyvää dialogimuotoista tekstiä ”Koiran poismeno eli Varjon kuolema. Sepitetty keskustelu koiran isännän ja hänen sydämensä välillä”. Asetelma, jossa henkilö puhuu ikään kuin itsensä (sielunsa, sydämensä) kanssa, tunnetaan jo antiikin menippolaisista satiireista. Teksti edustaa vakavaa menippolaista satiiria, ja Juteini osoittautuu siinä – samoin kuin eräissä muissa teksteissään – eräänlaiseksi ”eläinten oikeuksien puolustamisen” pioneeriksi.

Juteinin tuotannossa on eräitä yhtymäkohtia myös humanisti ja satiirikko Erasmus Rotterdamilaisen kirjoituksiin. Siinä missä Erasmus kirjoitti teoksen *Libellus aureus de civilitate morum* (suom. *Kultainen kirja tapojen siivollisuudesta*), siinä Juteini kirjoitti kysymyksen ja vastauksen muotoon laaditun teoksen *Neuwo-Kirja elli Lyhykäinen Oppi Hywiin ja Siiwollisiin Ihmisten Tapoin; nuoruudelle* (1819). Erasmusuksen tunnetuin satiiri on *Laus stultitiae* (suom. *Tyhmyyden ylistys*). Sen vaatimaton vastine on Juteinin *Wiisauden Waellus Maan Päällä* (1826) (I: 459-468). Paitsi että Juteinin kertomus on satiiri, siinä, kuten Väinö Kaukonen on huomauttanut, on keskiaikaisia moraliteetteja muistuttavaa allegoriaa.

Kertomuksen otsikossa mainitun, personifoidun Viisauden ohella siinä esiintyy myös Tyhmyys. Satiirissa kuvataan, kuinka Viisaus saapuu vaelluksellaan ”ajatusten valtakuntaan”. Se on jonkinlainen oligarkia, jossa vallanpitäjinä ovat Synti, Omanvoitonpyyntö, Ylpeys, Ennakkoluulo, Hekuma, Viekkkaus, Vaino ja Ahneus. Viisauden saavuttua nämä näkevät valtansa olevan vaarassa. Kun Viisautta ei tuomiotta voida surmata - kansa voisi nimittäin nousta kapinaan - he järjestävät oikeudenkäynnin Viisautta vastaan ja valitsevat Tyhmyyden tuomariksi. Lopputulosta pidetään ennakolta selvänä, mutta tilanne johtaa siihen, että tuomarina toimiva Tyhmyys kiivastuu, ”niin kuin tyhmyyden tapa on”. Kiivastuksissaan Tyhmyys ajaa Viisauden pois, eikä epähuomiossa tule tuominneeksi Viisautta kuolemaan. Näin on alkanut Viisauden vaellus maan päällä (oikeinkirjoitus modernisoitu):

”Häntä vainotaan vielä monessa paikassa; mutta hän pitää jo kuitenkin puolensa ystäväin avulla. Hän on tosin useasti vaipumaisillansa; mutta leimahtelee jälleen, niin kuin tuli taivasta kohden, kussa hän vähäisenkin havaitsee ihmisten ystävyyttä, joka siihen ainetta lisää, eikä voi pimeyden valta häntä enää hävittää.” Vaelluksellaan Viisaus kohtaa Narrin, joka antautuu väittelemään Viisauden kanssa. Lopputulos on se, että: ”Narri katseli pitkään hänen peräänsä, ja luuli itsensä Viisautta viisaammaksi, niin kuin jokaisen narrin tapa on; sillä tietämättömydessänsä luulevat he kaikki tietävänsä, eikä tunne mitä heiltä puuttuu.” Viisaus puolestaan itkee: ”hiljaisuudessa ihmisyyden ylitse, jonka luona löytyy monta tämän narrin vertaista.”

Juteinin satiirissa kuvatussa Viisauden kohtalossa tulee esille myös kirjailijan valistuksellinen tendenssi: vaikka Viisautta vielä vainotaan, pimeyden valta ei enää häneen pysty. Lisäksi Valistus ”näyttää kaikille oikean arvonsa rehellisessä tilassa”.

Käsitellessään Tyhmyyttä ja Viisautta Juteini tuli tarttuneeksi aiheeseen, joka suomalaisessa satiirikirjallisuudessa sai myös jatkoa etenkin Mikko Vilkastuksen (Eino Leino) pakinassa ”Tuhmuuden ylistys” (1900) ja Maiju Lassilan romaanissa *Liika viisas* (1915). Tässäkin suhteessa hän oli uranuurtaja.

On sinänsä kiinnostavaa, että olevia oloja ja virkamiehiä arvostellut Juteini oli itse virkamies ja saattoi pysyä virassaan maistraatin sihteerinä, vaikka

hän oli oikeudessa syytteessä ja hänen teoksiaan poltettiin. Monipuolisesti Viipurin kirjallisessa elämässä toiminut Jaakko Juteini sai lopulta huomattavan, harvemmin satiirikon osaksi tulleen kunnianosoituksen, kunniatorin arvon yliopiston 200-vuotisjuhlassa vuonna 1840.

Kirjallisuus

Bahtin, Mihail. *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suomentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine. Helsinki: Orient Express 1991.

Frängsmyr, Tore. *Sökandet efter upplysningen. En essä om 1700-talets svenska kulturdebatt*. Stockholm: Wiken 1993.

Hulden, Lena – Tandefelt, Marika. Gräl mellan viborgare på 1600-talet. *Viborgs fyra språk under sju sekel*. Marika Tandefelt (red.). Helsingfors: Schildts 2002. 115–136.

Kaukonen, Väinö. Suomenkielisen taidekirjallisuuden varhaisvaiheet. *Suomen kirjallisuus III*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura / Otava 1964. 41–73.

Lagus, Gabriel. *Ur Wiborgs historia*. Minnesskrift. Första delen. Wiborg: Wiborgs stad 1893.

Riikonen, H. K. ”Kritiikkiä satiirin muodossa”. *Hiidenkivi* 5/2011. 12–14.

Ruuth, J. W. *Viipurin kaupungin historia. II osa*. Vuodet 1617–1710. Kirjoittanut J. W. Ruuth ja uudistanut Aimo Halila. Lappeenranta: Torkkelin Säätiö 1974.

Ruuth, J. W. *Viipurin kaupungin historia. IV:1 osa*. Vuodet 1812–1840. Kirjoittanut J. W. Ruuth ja uudistanut Erkki Kuujo. Lappeenranta: Torkkelin Säätiö 1981.

Saarenheimo, Mikko. Porin kaupungin kaikkia säätyjä loukkaava häväistyskirjoitus vuodelta 1729. *Satakunta X* 1936. 44–57.

Sala, Kaarina. Jaakko Juteini. *Kansallisbiografia 4*. Helsinki 2004. 528–532.

TalviOja, Kuuno A. *Jaakko Juteini kirjailijana*. Heinola 1910.

TalviOja, Kuuno A. *Jaakko Juteini ja hänen kirjallinen toimintansa I*. Heinola 1915.

Teperi, Jouko. *Arvon mekin ansaitsemme, Jaakko Juteinin aatemaailman eräät päälinjat*. Historiallisia tutkimuksia 85. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura 1972.